7
(3570)
8. 4. 2022
Cena 0,40 €

НОВЕ ЖИТТЯ

DVOJTÝŽDENNÍK RUSÍNOV-UKRAJINCOV SR • ДВОТИЖНЕВИК РУСИНІВ-УКРАЇНЦІВ СР

Чудовий концерт у Кошицях

Заповнений зал «Кунстгалле» в Кошицях в суботу, 26 березня, з великим натхненням та бурхливими оплесками прийняв концерт Піддуклянського художнього народного ансамблю – ПУЛЬСу з Пряшева, який підготували Громадське об'єднання «Карпати Кошиці» та Український народний хор «Карпати» в рамках проєкту «Лети, наша пісне» в співпраці з організацією К13 – Кошицькі культурні осередки. День пізніше, в неділю, 27 березня, у рамках проєкту, реалізованого за фінансової підтримки Фонду підтримки культури нацменшин КУЛТМІНОР, пісні у виконанні хору «Карпати» полетіли до сіл Трстене при Горнаді та Бретейовці.

Минулого року концерт ПУЛЬСу двічі не дозволила здійснити пандемія. «Коли ми почали готувати його до цієї дати, ніхто з нас не знав, що 24 лютого весь світ зміниться назавжди і лише кілька сотень кілометрів від нас Росія розпочне криваву війну в Україні. Тому ми вирішили присвятити його Україні, всім тим, хто за останні тридцять днів пережив жахіття, про які ми всі віримо, що вже більше ніколи не повторяться» – сказав на початку концерту Святослав Довгович після того, як урочистий вечір було відкрито гімном України «Ще не вмерла Україна» та вітанням «Слава Україні» – «Героям слава».

В публіці організатори привітали українських біженців, які змушені були покинути свої домівки в Україні і шукати притулку за межами своєї Батьківщини, України, яку московському імператорові захотілося, вже не вперше в історії, зруйнувати і видалити з карти лише тому, що вона хотіла піти власним шляхом свободи і демократії. «Ніхто з нас не може уявити собі, які жахи ви пережили і переживаєте, страх за ваших близьких, які залишилися в Україні і з неймовірною мужністю і рішучістю захищають не тільки свою країну, а й увесь світ від московського агресора. Я хочу не тільки від свого імені, але я переконаний, що і від імені всіх нас тут вам сказати, що ми з вами, що ми з Україною. Вірю, що сьогоднішній концерт Піддуклянського мистецького народного ансамблю допоможе вам хоча б на короткий час забути про жахіття війни і погладить ваші наболілі душі», – звернувся до присутніх біженців Святослав Довгович.

Після вступних слів сцена вже належала ансамблю ПУЛЬС. Він привіз до Кошиць частину своєї останньої програми «Живі повернення», яка представляє собою добірку найкращих хореографій та пісень за понад 60-річну історію ансамблю. Танцювальне мистецтво, пов'язане з музикою оркестру під керівництвом Юліуса Селчана та піснями чудового хору, глядачі після кожного номера програми винагороджували бурхливими оплесками, а фінальний «Гопак» супроводжувався оваціями. Наприкінці концерту до ПУЛЬСу на подіумі приєднався і Український народний хор «Карпати» і стражденній Україні, всім її мешканцям, всім потерпілим від жахів війни спільно присвятили духовний гімн України – «Молитву за Україну» Миколи Лисенка. Диригував художній керівник хору «Карпати» Левко Довгович.

У неділю, 27 березня, Український народний хор «Карпати» відвідав село Трстене при Горнаді, жителі якого прийняли до себе два десятки біженців з України, якими опікуються вже більше місяця. «Карпати» співали їм під час літургії у Парафіяльній церкві св. Анни. Після літургії «Карпати» подарували присутнім коротенький концерт, у програмі якого прозвучали відомі пісні визвольної боротьби за волю України, а також пісня «Ака сі мі красна», як подяка громадянам Словаччини за їхню пожертву тисячам українських біженців.

У другій половині дня «Карпати» завітали до села Бретейовці та разом із Молодіжним оркестром «Музика Ювеналіс» виступили на благодійній акції «Пісний суп для України».

Український народний хор «Карпати» після пандемічних обмежень знову зустрівся з вдячною публікою. На концерті ПУЛЬСу у Кошицях і на своїх виступах в селах Трстене при Горнаді та Бретейовці хор виразив підтримку воюючій Україні, де путінська Росія розв'язала пекло на землі.

Славко ДОВГОВИЧ.

Подяка Ублі

Вже кілька тижнів тому працівники Сільського уряду в Ублі Снинського округу і староста села Надія Сірка пішли прикладом, як готуватись до Великодня в Ублі.

На днях Сільський уряд в Ублі Снинського округу поінформував про незвичайний подарунок. Вони одержали в подарунок фарбоване яйце від дівчини з України, яка разом із мамою знайшла притулок у Гуменному в родині Ондрея та Франтішки Мудрих. Дівчинка Настя та її подруга Франтішка намалювали велике символічне яйце, яке подарували Ублі як символ миру. Тому що Убля за перші години війни в Україні прийняла понад 70 000 біженців, це яйце є справді прекрасним символом миру. Староста Ублі Надія Сірка **(на фото)** подякувала дівчатам за подарунок і заразом висловила вдячність всім жителям Ублі за їх терпеливість, допомогу та добросердечність.

Роздуми над результатами перепису населення 2021 року

Останній перепис населення 2021 року, крім фіксування національної приналежності та материнської мови, дав можливість наводити і дальшу національність. Опубліковані результати перепису дають нам можливість не лише констатувати певні факти, але й аналізувати різні зв'язки між ними.

Належність до української національності заявив 9 451 громадянин, що є на 2 021 більше ніж у 2011 р. З них 2 190 громадян навели ще й дальшу національність: 1 069 громадян навели словацьку, 694 русинську, 96 угорську, 84 російську, 15 єврейську, 7 ромську, 6 чеську національність.

Українською материнською мовою вважають 6 610 громадян. В порівнянні з 2011 р. це є на 921 особу більше. Українську рідною мовою вважають 6 362 громадян української національності, але і 924 словацької, 181 угорської, 79 русинської, 10 румунської, 7 ромської, 7 російської, 4 чеської, 3 німецької, 4 польської, 2 моравської, 1 єврейської і сілезької національності.

З громадян української національності 6 362 як материнську мову вважають українську, 1033 русинську, 980 російську, 941 словацьку, 45 угорську, 13 чеську і англійську, 3 ромську і румунську мову.

З тих громадян Словаччини, що, крім основної національності, навели ще й дальшу національність, українською материнською мовою вважають 1 665 громадян, з того 479 громадян української національності, 672 словацької, 207 русинської, 75 угорської, 17 російської, 10 румунської, 8 польської, 7 єврейської, 5 німецької і ромської, 2 чеської національності.

Належність до русинської національності заявило 23 746 громадян, що є на 9 736 менше ніж у 2011 р. З них 6 610 громадян навели ще й дальшу національність: 5 479 громадян навели словацьку, 247 українську, 131 російську, 44 чеську, 42 угорську, 33 ромську, 15 єврейську, 13 польську, 12 німецьку національність.

Русинською материнською мовою вважають 38 679 громадян. В порівнянні з 2011 р. це є на 16 790 громадян менше. Русинську рідною мовою вважають 19 128 громадян русинської національності, але і 18 265 словацької, 1 033 української, 64 ромської, 48 угорської, 39 російської, 25 чеської, 9 румунської, 7 єврейської, 3 німецької, 1 польської національності.

З громадян русинської національності 19 128 як материнську мову вважають русинську, 4 328 словацьку, 79 українську, 75 ромську, 36 угорську, 29 чеську, 18 російську, 13 англійську, 6 польську, 4 гебрейську мову.

З тих громадян Словаччини, що, крім основної національності, навели ще й дальшу національність, русинську рідною мовою вважають 18 658 громадян, з того 13 536 громадян русинської національності, 4 077 словацької, 237 української, 121 російської, 61 ромської, 28 угорської, 8 польської, 7 єврейської, 2 чеської, 1 німецької національності.

З усіх національностей як дальшу національність найчастіше наводили словацьку національність. В рамках цілої Словаччини, як дальшу національність найчастіше наводили ромську аж 88 985, з того 77 329 словаки і 11 402 угорці. І русинську національність як дальшу наводило багато громадян – аж 39 810. З них аж 38 764 як основну національність наводили словацьку.

Із 5 479 русинів, котрі навели і

(Продовження на 2 стор.)

Т. Г. Шевченко і сучасна Україна

В залі Словацько-українського культурного та інформаційного центру в Пряшеві у підвечірній час 31-го березня цього року проходила програма на тему «Невмирущі пісні Кобзаря» з циклу літературно-музичних композицій, який готує РР СРУСР в Пряшеві під назвою «Наша дума, наша пісня...». Вечір був присвячений 208 річниці від дня народження Т. Г. Шевченка.

Незвичайна зустріч талановитих людей створила незвичайну атмосферу вечора.

Хвилюючі і сильні емоції викликала сама назва програми, що несе в собі пророчі слова Т. Шевченка, як пише автор сценарію Віктор Гащак. Це слова з вірша «До Основ'яненка»: «Наша дума, наша пісня не вмре, не загине. Ось де, люде, наша слава, слава України!»

Слова, які щоденно чуємо з

▲ *Виступає Марина Петренко з сином Іваном.*

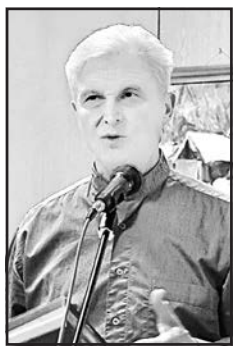

▲ *Олександер Шокало.*

▲ *Катерина Єгоренкова.*

▲ *Евеліна Гвать.*

про його поетичну творчість, але й творчість художника, автора високохудожніх картин. Згадувала його сильну тугу за волею. За допомоги добрих друзів 22 квітня 1838 року стає найщасливішим днем у його житті, коли йому вручають відпускну грамоту. 24-річний Тарас стає вільним.

Оскільки березень – місяць жінок, автор сценарію не забув ні про тему жінки в творчості Т. Шевченка. Він описував радості і страждання українського народу, та й жіноча тема в нього широко осягнута. Про гірку дівочу долю співається, напр. в пісні «Така її доля» з романтичної балади «Причинна».

Емоції присутніх в залі були підсилені вступом у програму кількох біженців з України, які на певний час опинились в Пряшеві.

Чудовим професіональним оперним співом представилась Ла-

України, битої ворожим російським військом, проживаючої страхіття від голоду, холоду, нестачі основних потреб для життя, страхіття від розбитих міст і сіл, що виганяють людей з домівок. Притому народ України не піддається, він несе свою славу, не дасть ворогу знищити силу гордості українця. Відповіддю на ці слова є щоразу «Героям слава!»

Сценарій програми наближав присутній публіці зразки палкої прихильності Т. Шевченка до народної творчості, з якої виходила його поезія. Знайомив ближче з походженням декотрих нам добре відомих віршів, які стали основою улюблених у народі пісень, скомпонованих визначними композиторами. Присутня публіка зі захопленням і хвилюванням слідкувала відеозаписи кількох з них у виконанні славних українських колективів і співаків.

Чому тема вечора називалась «Невмирущі пісні Кобзаря?». А тому, що Шевченка ще називають «Кобзарем», оскільки перша збірка його поезії так і названа – «Кобзар». Сценарій програми знайомив і з походженням та способом гри на таких музичних інструментах, якими пісні виконувались, а саме кобзою і бандурою.

Ведуча програми Евеліна Гвать запалисто розповідала про кріпацьке життя молодого Шевченка,

риса Коваль. У супроводі на піаніно Віктора Гащака виконала пісню «Нащо мені карі очі...».

Дует матері Марини Петренко (альт-скрипка) з 14-річним сином Іваном з м. Хмельницький (валторна – «лісовий ріг») виконав дві пісні на слова Шевченка «Думи мої, думи мої» та «Реве та стогне Дніпр широкий».

Поетеса і журналістка Катерина Єгоренкова, біженка з міста Харків прочитала кілька власних творів, які вчарували стилем і темами.

Гостем з України був і культурософ Олександер Шокало, есеїст, перекладач, публіцист, громадський діяч, член Національної спілки письменників України. Він же й автор ідеї видання й відповідальний редактор зібрання: «Тарас Шевченко. Пісенний «Кобзар». Хорова Шевченкіана. Зібрання хорових творів у семи томах», з яким познайомив аудиторію.

Сильні почуття і співчуття з народом України викликала веденням програми відома в нашому середовищі організаторка культурних програм, авторка багатьох композицій слова і пісні Евеліна Гвать, сама за походженням з тепер війною сплюндрованої України. Це її вело до того, що з болем в душі виконала їй серцю близьку поезію Ліни Костенко.

Уривок з вірша «Розрита могила»:

Дніпро, брат мій, висихає,
Мене покидає,
І могили мої милі
Москаль розриває...

чи не підтверджує, що поет був пророком? Адже 24 лютого цього року знову прийшли розривати чужу землю ракетами і танками, щоб повернути імперські часи, в які Шевченко жив...

Піснею «Реве та стогне Дніпр широкий» закінчилась програма вечора.

Посередництвом відеозапису публіка мала змогу прослухати цю невмирущу пісню – своєрідний гімн українців у виконанні Національного заслуженого академічного українського народного хору України імені Григорія Верьовки, заснованого у 1943 році в Харкові. Пісню підхопили учасники вечора, підвелися і підспівували цей гімн.

Проєкт програми був реалізований за фінансової допомоги Фонду підтримки культури національних меншин.

Єва ОЛЕАР.

Пенсіонери звітували

29 березня 2022 р. відбулись звітно-виборчі збори 5-ої Міської організації Об'єднання пенсіонерів Словаччини в Пряшеві, яка тісно співпрацює з СРУСРом. На початку зборів присутні вшанували минутою тиха пам'ять покійного члена Михайла Джупина, полеглих героїв та громадян України внаслідок російської воєнної агресії. Діточки українського дитсадка **(на фото)** під проводом директорки п. Любомири Ґреґової порадували присутніх гарними українськими піснями, а

гості зборів Рішо Еліаш, депутат міського пряшівського комітету, Катка Гатокова, голова 6-ої МсО ОПС та Павло Боґдан, виконуючий обов'язки голови ЦР СРУСРу, передали членам свої вітання та подякування за активну співпрацю та роботу між пенсіонерами.

Голова організації Мілан Коркобець зробив перелік багатої діяльності організації від останніх зборів, передусім на ділянці спортивній, яку забезпечує Ян Гусар, культурній, рекреаційній, передусім перебування наших членів в курортних та оздоровчих будинках. Дуже вдалими були й поїздки в Польщу на сільськогосподарську виставку в Навойовій та на «Лемківську ватру» в Ждині. Члени організації брали активну участь при внутрішньому та зовнішньому обладнанні будинку Центру української культури.

Обрали новий комітет, головою якого став Мілан Коркобець, та КРК (голова Ірина Беґені) та делегатів на окружну конференцію. На кінець зборів заслуженим членам та ювілярам були передані похвальні грамоти первинної, окружної та крайової організацій ОПС в Пряшеві.

Чоловіча частина організації привітала, хоч трохи пізніше через пандемічні причини, жінок з святом Міжнародного жіночого дня, а найстарший член Андрій Баленчин подарував жінкам прекрасний дуже смачний торт.

Збори закінчились многолітієм та вдалим угощенням.

Петро БЕҐЕНІ.

Роздуми над результатами перепису населення 2021 року

(Закінчення з 1. стор.)

дальшу національність, найбільше з них, крім словацької, зголосилося до української національності – 247. Із 1 069 українців, які навели дальшу національність, найбільше з них, крім словацької, зголосилося до русинської національності – 694. І наведені факти свідчать, що багато хто почуває себе і русином, і українцем.

Ніхто з українців не заперечує, що лемківські, бойківські чи гуцульські пісні не є українськими. І русини співають українські, лемківські, бойківські чи гуцульські пісні і вважають їх своїми. І це можна вважати одним з дальших фактів, що громадяни, які зголошуються до русинів чи українців, творять один національний етнос.

Разом приналежність до української і русинської національності заявило 33 197 громадян, що є на 7 715 громадян менше, ніж у 2011 р. Дехто надіявся, що коли, крім української, буде можна зголоситися і до русинської національності, то нас разом стане більше. Спочатку так і здавалося, але як бачимо сьогодні, загальна кількість русинів і українців зменшилася, що нас дійсно засмучує.

Як дальшу національність 1 586 громадян навело українську і 39 810 громадян русинську. Крім громадян української і русинської національності, материнську мову українську навело 1 167 громадян і русинську 18 518 громадян. Це є свідченням того, що реально наш національний етнос набагато численніший, ніж сумарна кількість тих, котрі заявили належність до української і русинської національності.

Я переконаний, що коли б фінансову підтримку, яку отримують окремо українська і русинська національна меншина, дати докупи і спільно організувати їх культурну діяльність, наприклад спільно організувати Свята культури у Свиднику, то використання фінансів було б набагато ефективнішим. І якість цих акцій була б кращою і людей на них було б набагато більше.

З наведених вище фактів видно, що визначення національної приналежності і материнської мови є суб'єктивним фактором і зв'язок між ними неоднозначний. Наприклад, до ромської національності зголосилося тільки 67 179 громадян, хоч ромську як материнську мову наводить аж 100 526 громадян і ромську як дальшу національність наводить ще 88 985 громадян. Подібна ситуація, хоч не в такій великій мірі, і в інших національностей. Те, що кількість громадян з певною материнською мовою більша, ніж кількість громадян даної національності, свідчить про процеси асиміляції.

Дані перепису свідчать, що не лише у ромів багато людей не заявляє приналежність до своєї національності і до материнської мови. Причин такого стану багато. Колись ми єдиним фронтом боролися проти мадяризації. Сьогодні наш єдиний фронт розбитий на русинів і українців і відчуття асиміляції не таке сильне, бо живемо в слов'янському середовищі. Люди часто не усвідомлюють собі різницю між громадянством і національністю. Багато людей, які дома говорять діалектом, дуже часто значно словакізованим, не володіють українською літературною мовою і не наважуються заявляти свою приналежність до української національності. Багатьом бракує почуття патріотизму, любові до свого, бракує відчуття обов'язку зберігати і захищати своє, робити все для своєї національності, для своєї культури, для свого народу. Часто заспокоюємося тим, що почуємо рідну пісню чи прочитаємо українську книжку, але не задумуємося над тим, що, може, за пару років наша молодь не буде вміти прочитати навіть текст української пісні.

Дійсно, кожен має право визначити свою національність і материнську мову. Однак треба усвідомити собі, що зголоситися до своєї національності означає підтримати фінансування розвитку національної меншини і її культури, бо, на жаль, сьогоднішня політика до національності така, що підтримка залежить від кількості людей, котрі до неї зголосяться. На мою думку, якраз більшу підтримку мала б отримувати національна меншина, кількість якої зменшується і є під загрозою, що вона може заникнути. Різнобарвна палітра національностей і їх культур є спільним багатством всієї нашої країни. Це мали б усвідомлювати собі і реалізувати на практиці не лише представники національних меншин, а також державні органи та установи.

Іван БАЧА.

МИХАЙЛО ПИТЕЛЬ

Час так швидко біжить, з'являються нові і новіші суспільні та літературні події, літературні твори, що не встигаємо достатньо усвідомити, що наші предки чи попередники зробили для розвитку української художньої літератури українців Словаччини. Так трапилось й із літературною спадщиною Михайла Пителя (9.8.1916 – 29.4.2007), який в силу свого таланту, але й політичної підтримки після 1945 року, зробив чимало позитивного для її розвитку. Михайло Питель – це своєрідна постать не лише художньої літератури, але й публіцистики українців Словаччини і заслуговує, щоб нагадати молодшій генерації з нагоди 15-річчя його кончини про той внесок, який він вніс у нашу літературу і культуру.

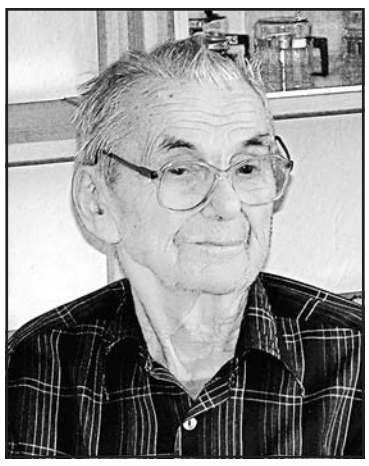

Михайло Питель народився в бідній селянській родині села Стащинська Розтока Снинського округу, в селі, як люди кажуть, богом та долею забутому. Змалку працював на чужих полях та в лісі, щоб пережити, в школу ходив лише взимку, тому не закінчив навіть обов'язкове 8-річне навчання. Але бажання пізнати світ було у нього велике. Розповіді людей, що були на війні, на роботах в інших країнах Європи чи США, стали для нього великою наукою. Казав, що під час їх розповідей він разом з ними воював, працював, переживав всі прикрощі, які їм довелось зазнати. Так гартувалася його соціальна свідомість і політичне переконання. Коли дізнався, що є така можливість втекти в СРСР і жити там щасливо, то без вагань так зробив 1939 року. Йому тоді було 23 роки. Але скоро розчарувався. Він став для них підозрілим – шпигуном, ворогом СРСР. Його засудили і послали в ГУЛАГ на далеку північ, на Заполяр'я, на тяжкі роботи, пізніше працював у казахстанському ГУЛАГу, де дізнався, що громадяни ЧСР можуть вступити в Чехословацький армійський корпус, який формується у місті Бузулук. Він зразу, як і багато наших та закарпатських втікачів, виявив бажання. Яке було у нього здивування, коли у корпусі зустрів і своїх двох братів – Семена та Петра. Петро загинув в боях на Дуклі. Його в червні 1944 року десантом висадили в тил німецької армії на території Польщі і воював в партизанському загоні по обох боках Карпат, поки загін партизанів не злився з Червоною армією. Воював до кінця війни.

Після 1945 року закінчив т.зв. Партизанську середню школу, пізніше Педагогічний факультет УПІШ, партійну школу при ЦК КПЧ, працював в апараті крайкому партії в Пряшеві, в суспільно-громадських організаціях краю (КСУТ, Союз антифашистських борців тощо). Мріяв стати письменником.

Таке бурхливе, драматичне життя давало йому багато матеріалу та іспірувало його до написання своїх художніх, публіцистичних і документальних творів. Вже 1955 року видав збірку оповідань під назвою «*Павутиння*», в яких намагався зобразити життя людей села під час його дитинства. Досвіду з художньої творчості у нього не було та, може, не було й потрібного таланту, але хотів розповісти наступній генерації, як колись люди жили на селі, як його та дальшу сільську бідноту експлуатували заможні селяни, корчмарі, урядники та інші, хотів показати тугу молоді вчитись, здобувати знання, але тодішній режим не давав їм такої можливості. Був переконаний, що неграмотність селян була причиною, що їх експлуатували і переслідували. Задум був добрий, але художня реалізація не вийшла так, як хотів. Життя і світ бачив, сприймав досить однобоко і зобразив його теж однобоко – чорно-білими фарбами. Але на кожній сторінці знайдемо художні образи, спроби типізації, мовні засоби, які давали надію, що поступово може писати добротні художні твори, що доказав інший самоук у нашій літературі – Михайло Шмайда.

М. Питель добре знав місцеву українську говірку, яка була близькою до української літературної мови. Її знання ще поповнив в ГУЛАГу і на фронті, де жив і воював разом з багатьма українцями. Хоч збірка була в цілому прийнята позитивно, М. Питель зрозумів, що цей жанр літератури йому не під силу і взявся за написання документальних творів, які розповідають про партизанські бої, яких був сам учасником. Так вийшла книга мемуарів під назвою «*Боротьба за Бескиди*» (1970). Через два роки книга вийшла у перекладі словацькою мовою під назвою «Boj o Beskydy» (1972). І в його мемуарах знаходимо цілий ряд зарисовок художнього характеру при описах природи чи окремих людей – партизанів, цивільних осіб чи полонених німців. Часто вдавався до зображення їхнього внутрішнього світу.

Окремі його оповідання, есе чи нариси виходили в колективних збірниках, як «Вчора і сьогодні» (1953), «Під прапором Великого Жовтня» (1957), «Розмова сторіч» (1969), «Пелюстки провесни» (1977) та ін. Його художні твори і мемуари дають нам уяву, як він та його генерація під Бескидами до 1945 року думала, жила, мріяла і боролася за соціальну і національну рівність, волю, свободу і краще життя. В його творах домінують чесні борці, люди справедливі, які за волю були здатні покласти і своє життя.. І до зрадника, ворога ставився гуманно. Не дивно, що чимало його оповідань, есе, спогадів вийшло в словацькій, чеській, мадярській пресі чи у різних збірниках.

М. Питель вірив, що правда, справедливість переможуть, вірив у перемогу соціалізму, хоч мав важливі і критичні зауваження до діяльності КПЧ відносно реалізації його ідей і ,може, тому під час т. зв. нормалізації його було усунуто з політичного життя.

Знав я М. Пителя і особисто. Запам'ятались мені дві чи три зустрічі. Вперше ми зустрілись десь на початку 1951 року, коли мене переконував, щоб я дав згоду на обрання в пленум Окружкому КПС в Пряшеві. Потім ми довго не бачились. Але 1975 року він перший мене привітав з обранням головою Української секції ССП. Десь на початку 80-х років минулого століття ми випадково зустрілись на залізничній станції у Кисаку і разом подорожували у Братиславу на збори. Він – на антифашистських борців, я – на збори письменників. Це була незабутня для мене зустріч, цілу дорогу говорив лише він, і я слухав його розповіді про втечу в СРСР, життя в ГУЛАГах (правда, він такого терміну не вжив), Бузулуку, як став парашутистом, партизаном, потім як став студентом факультету, функціонером КПС і чому відійшов з політичного життя. Як би все це записати на плівку, вийшов би з цього прекрасний документ не лише про нього, але його генерацію. Цього не знайдемо в ніяких його творах. Бувають такі хвилини у людини, коли хоче розповісти і позбутись усього тягару на душі. Це була щира, відважна на той час розмова. Це була своєрідна сповідь, він не побоявся, що я на нього донесу. І я вперше про цю розмову пишу. Я був ошелешений, бо я багато чого не знав. Я вдячний йому, що він майже незнайомому розповів, що його болить. Жалію, що я не записав цю розповідь.

Коли згадуємо його 15-ті роковини смерті, то хочеться не лише згадати його, але й (навряд чи хтось колись йому подякував за літературний труд) нагадати сучасній генерації, що була така людина, яка боролася зі зброєю в руках за мирне небо на землі.

Михайло РОМАН.

Сторінки минулого (52)

ВЕЛИКА ЛЕСНА – VEĽKÁ LESNÁ (окр. Стара Любовня)

Село Велика Лесна засвідчене документально вже в грамотах 1235 – 70 рр. В 1338 р. село наведене як Richwald, пізніше як Ryguald (1329), Richvald (1920), Rychvald (1927), а від 1948 року назва села – Veľká Lesná. З історії відомо, що у 1409 р. краківський купець Вальдорф подарував половину села картузіанцям з Червоного Клаштора, а другу половину купило червеноклашторне панство в 1507 р. Велика Лесна як перша на Замагур'ї почала вирощували картоплю на Спиші.

Присутність української людності – русинів в області Замагур'я, а саме в селі Велика Лесна засвідчив у своїй латиномовній «Історії Мукачівської єпархії» Іван Пастелій. Серед релігійних громад східного обряду регіону він наводить й імена вірників східної церкви. Так, наприклад, серед віруючих візантійського обряду згадує Катерину Шомирдак та Анастасію Келеман з Великої Лесної – Рихвальда, які ще додержувались віри предків – руської віри.

У той час було так, що який пан, така була й віра, релігія. Це фіксували священники східного обряду. Як вони зазначали, латинізація здійснювалася постійно протягом усіх століть і ніхто не звертав уваги на протести наших єпископів і священства загалом, – пише священник, дослідник історичного минулого нашого краю Степан Пап. Він пише, що руська парафія була і в спиському Вишньому Славкові. Це зафіксовано в протоколі візитації остригомського латинського архієпископа К. Чакі, де зазначено, що у Вишнім Славкові спочатку існував храм східного обряду.

Нагадаймо у зв'язку з цим інтересний факт: на покрайніх записах Євангелія церкви Руської Волі нинішнього Старолюбовнянського округу, філії парафії Чирч записано, що у 1795 році ляхи (поляки. – Примітка редакції) прогнали Йоана Тарасовича, руського попа з Люботина, затя Петра Яновича, попа в Чирчі, і збройним шляхом, відібравши люботинську руську церкву і приход, поселили там ляського монаха-францисканця з Пряшева. Цей факт був підтверджений і на основі усного переказу.

Таким нерадісним шляхом розвивалося релігійне життя наших предків. Це в кінцевому результаті вело і до зміни національної приналежності жителів багатьох сіл не лише на Замагур'ї.

За переписом населення 2021 року, у Великій Лесній з 502 жителів переважають римо-католики – 464, а вже лише 9 осіб вважають себе греко-католиками. Без віросповідання – 12 осіб. За національною приналежністю абсолютну більшість складають жителі словацької національності. – 485, 1 особа угорської національності, 4 – чеської, а в 12 осіб не було встановлено національну приналежність.

-мі-

«Ми тікали з Бучі дорогою між трупами і мінами...»

Переселенка з Київщини поділилася історією про жахи російської окупації

Переселенка з міста Буча під Києвом, яке зараз ЗСУ звільняють від російських загарбників, розповіла, як їй вдалося врятуватися з пекла війни. Її історія нагадує справжній фільм жахів, хоча й закінчилася для жінки порятунком життя...

Окупанти захопили Бучу з 4 на 5 березня. Після того, як наші військові розбили їхню колону і відступили, ці фашисти вирішили зігнати всю свою злість на мирному населенні. Ми опинилися у ситуації, коли ні твій двір, ні твій будинок, ні навіть твоє життя тобі не належать. Немає світла, води, газу, а виходити з дому заборонено під загрозою розстрілу.

Жахи почалися з того, що у наш двір заїхала ворожа техніка. Окупанти побили вікна, увірвались і забрали телефони.

Наступного дня прийшли знову і забрали на допит тата й чоловіка на предмет приналежності до тероборони. Перевірили всі переписки у всіх месенджерах... Тих, хто писав щось таке, що їм не сподобалося – просто вбивають...

Вони розстрілювали цілі хати і людей... Ми сиділи у підвалі і молилися, щоб нас оминуло лихо і щоб повернули рідних. І нам пощастило... Командир військових, які були у районі нашого будинку, сказав, що любить дітей, і наказав перегнати техніку і не лякати мою дитину, якій всього 3 рочки. Він приніс їжу, воду, солодощі для малечі. А увечері повернули і наших чоловіків, бо довести провину не змогли.

Хоча перед цією групою військових трохи раніше у місто зайшли кадирівці і дивом минули наш будинок. Російський командир сказав, якби зайшли вони – нас би не було. Вони мстять за ту розбиту колону біля нас, і навіть не розбираються...

Потім були три дні у холоді, підвалі, страху та під звуки обстрілів. У нашу хату навели людей, які тікали з Гостомеля. Разом – 15 чоловік. Ми намагалися всіх годувати...

10 березня почули по радіо, що з 9:00 працюватиме «зелений коридор» і зважаючи на велику кількість ворожої техніки та провізії, що підходить, розуміємо, що потрібно вибиратися. Йдемо питати, чи можна вивезти дитину. Машиною – ні, розстріл, йдемо пішки. Коляска, білий прапор, мінімум речей і ми рушили. Оминаю коляскою трупи мирних жителів, які лежать вже не перший день...

Майже у кожному дворі – росіяни, команда «стоять!» і ми завмираємо з піднятими руками. Руки підняла і моя маленька донька... Два пости пропустили, на третьому не пускають, завертають назад. Повертаємось, чекаємо...

Робимо ще одну спробу. Йдемо й не озираємося. Заборонено! Перед нами вилітає машина з цивільними, потрапляє на міну і підривається, від машини не залишилось майже нічого... Увесь шлях попереду заміновано, а назад не можна... Чоловіки пішли вперед, а я з коляскою ззаду. Через міни, трупи, розбиту техніку, потім через болото ми пробираємось на свободу. Нарешті нас зустрічають наші воїни, сідаємо у автобуси і їдемо. Приїжджаємо до російського блокпосту і чекаємо 4 години, новини погані. Не пускають, будемо ночувати у автобусах на дорозі. Про ці коридори там взагалі мало хто знає і вони їх бісять.

Тим часом темніє і над нами починають літати ракети. Знаходимо підвал, жінки і діти туди, на дворі 10 градусів морозу. Від обстрілу там прориває каналізацію і отак у смороді, холоді, сидячи ми чекаємо ранку...

Зранку знову домовляються, щоб пропустили, і щастить... пустили! Останній ривок, ворожий блокпост, завмирає серце, обстріляти можуть будь-якої миті, і ми заїжджаємо на контрольовану нашими військами територію. Щастить... Хіба? Ні! Вдача тут ні до чого. Ти чітко розумієш, що ще з 27-го числа, коли бомбили колону біля нас і хати сусідні погоріли і весь цей час тебе хтось відчайдушно захищає. Бог і всі наші родичі-янголи не залишали нас ні на хвилину і вивели нас з того пекла. Нас вважали щасливчиками і свої і вороги.

Наразі ми у безпеці, але психіка підірвана, ми змінились, вже нічого не буде як раніше. Ми намагаємося нормально спілкуватися, навіть жартувати потроху, але закривши очі, одразу бачиш дорогу, повну трупів, і як ми завмираємо з піднятими руками, очікуючи на рішення стосовно нас.

Те, що ми евакуювалися – це щастя. Але душею і думками я з Бучею і з усіма містами-героями, з людьми, які у пастках, з дітками, які взагалі не повинні бути втягнуті у це... Молюся за всіх, щоб щастя, під назвою «мирне небо» нарешті накрило нашу красуню Україну...

Павло БІЛЕЦЬКИЙ (Ужгород).

Вісті з України

ЧЕРНІГІВ. На Чернігівщині знову піднято українські прапори над прикордонними загонами, де наприкінці лютого російські окупанти вторглись на територію України, та над управлінням загону ДПСУ в Чернігові.

КИЇВ. В Україні створили чатбот «Відлік», де кожен охочий може ділитися відео зі своїми переживаннями про війну. Про це повідомила Перша леді України Олена Зеленська у своєму каналі у Telegram. Чат-бот збирає відеоісторії війни, аби світ побачив кожне обличчя українця. На думку творців, життя наших громадян розділилося на «до» та «після» 24|02.

КИЇВ. Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров закликав надсилати фото та відео російських військових, які вчинили злочини в українських містах. Міністр опублікував фото офіцера сцецназу армії РФ Артема Лазарева, який відправив своїй сім'ї награбоване в Україні.

«Вони грабували та вбивали мирних людей у Ірпені, Гостомелі… і після цього відправляли все награбоване своїм сім'ям. Їхні обличчя зафіксувала камера в офісі служби доставки в Білорусі. Більшість цих убивць вже знайдено завдяки штучному інтелекту.

Ще сотні фотографій та відео з обличчями зараз в обробці. Буде знайдено кожного, хто вбивав ні в чому невинних українців у нас вдома.

Звертаюся до всіх мешканців Київської області, до мешканців Бучі, Ірпеня, Гостомеля надсилати фото/відео».

Михайло Рогаль

26.3.2022 р. в Нітрі помер доц. д-р Михайло Рогаль, доктор наук.

Михайло Рогаль народився 19 листопада 1931 р. в Чертіжному Меджилабірського округу. Навчався в Гуменській гімназії (1942 – 1945) та в Гуменській державній російській гімназії (1946 – 1949). У 1953 р. він закінчив Університет ім. Коменського (спеціальність словацька мова – російська мова). В 1953 – 1965 рр. він був учителем і директором Середньої загальноосвітньої школи (тепер гімназії) в Бардієві. В 1965 – 1981 рр. був членом і завідуючим кафедрою російської мови і літератури ФФ УПЙШ. У 1981 – 1996 рр. працював на кафедрі російської мови і літератури педагогічного факультету в Нітрі, а в 1997 – 2004 рр. – на кафедрі слов'янських мов філологічного факультету Університету ім. Матея Бела у Банській Бистриці та на кафедрі фахової мовної освіти Словацького сільськогосподарського університету в Нітрі.

Вічная йому пам'ять!

Похорон відбувся 7.4.2022 р. в Нітрі.. **-мі-**

З листків календаря

МИКОЛА СИМКО

1.4.2022 р. минуло 40 років з дня смерті актора Пряшівського УНТ Миколи Симка (7. 6. 1921, с. Чукалівці – 1. 4. 1982, Пряшів). Закінчив учительську семінарію у Пряшеві (1941). Учителював у с. Завадка. Актором УНТ був у 1946-1980 роках. Починав з

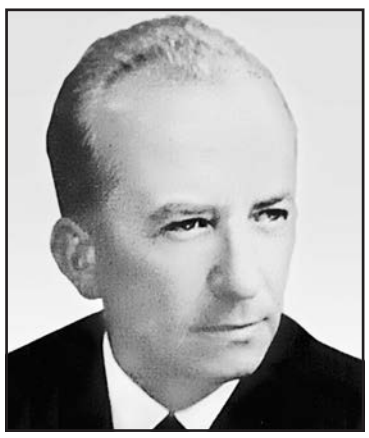

ролей: Скворцов (Г. Квітка-Основ'яненко «Шельменко-денщик», 1946), Володимир Дорохин (А. Малюгін «Старые друзья», 1948), Костя (В. Шкваркін «Чужой ребенок», 1947). Динамічний темперамент втілив у комічних ролях: Хлестаков (М. Гоголь «Ревизор», 1947), Подколесин («Женитьба», 1952, 1968). Ліричний баритон сприяв створенню понад 30 ролей, кращі з них: Грицько (М. Старицький «Ой, не ходи, Грицю», 1946), Гнат (І. Тобілевич «Безталанна», 1946), Андрій (Артемовський «Запорожець за Дунаєм», 1947), Назар Стодоля (Т. Шевченко «Назар Стодоля», 1947), Панько (М. Старицький «Сорочинський ярмарок», 1948), Алексей (Ю. Мілютін «Трембіта», 1951). Значного успіху досяг у ролях: Андрій Павлович (О. Корнійчук «Платон Кречет», 1949), Астров (А. П. Чехов «Дядя Ваня», 1949), Гаєв («Вишневый сад», 1951), Березкін (Л. Леонов «Золота карета», 1956), Батько (К. Чапек «Мати», 1958), Пікерінг (Б. Шоу «Пігмаліон», 1965), Нілаші (Й. Фейєр «Із зв'язаними очима», 1958), Горст Шторх (П. Карваш «Антігона та інші», 1964), Гостомил (І. Франко «Сон князя Святослава», 1966), Гвоздилін (М. Погодін «Третя патетична», 1970), Бессеменов (М. Горький «Міщани», 1972) та багато ін.

БОГУШ НОСАК-НЕЗАБУДОВ

5.4.2022 р. минає 145 років з дня смерті словацького письменника, журналіста, перекладача Богуша Носака-Незабудова, власним іменем Timotej Ignac Nosák (3. 2. 1818,Тисовець, окр. Римавська Собота – 5. 4. 1877, Сабинів). Був співробітником Л. Штура.

Проблематиці закарпатських українців присвятив кілька творів; важливіші: «Listy z neznámej zeme k L» та «Spomienky potiske», в яких описано подорож по Закарпаттю (1843), повість «Laborec» (1846) – розповідь за народним переказом про князя Лаборця. На словацьку мову прозою переклав українську думу «Про втечу трьох братів з Азова». Був членом Літературної спілки Пряшівської. Останніх 10 років життя перебував у Сабинові.

ЮРІЙ КРЕСИЛА

13.4.2022 року пригадуємо 90-річчя з дня народження педагогога, академічногой художника Юрія Кресили. Як художник понад 45 років активно впливав на формування образотворчого мистецтва в краї і республіці.

Юрій Кресила народився 13 квітня 1932 року в Михайлові Снинського округу у селянській сім'ї. Навчався в Середній школі художнього промислу д-ра З. Неєдлого в Зліні та в Угерському Градіште (Чехія, 1951-55) та Вищій школі образотворчого мистецтва у Братиславі у проф. Д. Миллого та Я. Желібського (1955 – 61). Від 1961 року він проживав у Пряшеві. Свою педагогічну діяльність він розпочав

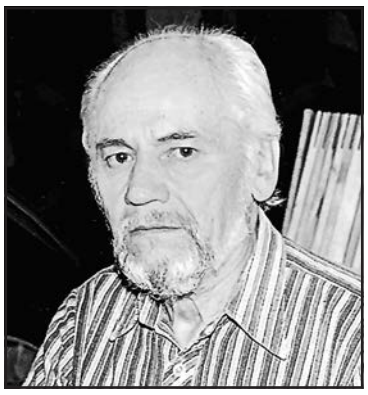

на Пряшівському педагогічному факультеті Університету ім. П. Й. Шафарика (1961-63, 1967-78), між тим (1963-67) був художнім редактором журналу «Дружно вперед» , а в 1978 році на основі конкурсу, в якому переміг, став викладачем Вищої школи образотворчого мистецтва у Братиславі, де як доцент працював до 1990 року. В тому ж році вийшов на пенсію і повернувся назад у Пряшів.

У перші роки діяльності в основному створював фігуральні композиції на мотиви вулиці, материнства, оголеної натури, портрети. З 70-х рр. переважали пейзажі рідного краю. Головним елементом його картин є колір з акцентом на контурний рисунок. Основні його твори: «З колискою» (1961), «В кав'ярні» (1965), «Вершник» (1966), «У нас в Михайлові», «Портрет Ф. В. », «Засніжені стріхи» (усі 1973), «Сільський мотив» (1978), «Циганка» (1977), «Дорога до Михайлова» (1979), «У Старині» (1980), «Прикра» (1985) та ін. Він є автором понад 10 монументально-декоративних робіт в архітектурі (Пряшів – Нижня Шебастова, Гуменне, Снина, Свидник, Липани та ін.).

Свій високий патріотичний обов'язок перед своїм народом він проявляв тим, що в рамках фестивалів культури в окремих місцевостях нашого краю організував на свої кошти персональні виставки. Одну з найбільших він підготував в ареалі амфітеатру для учасників 52 Свята культури русинів-українців Словаччини у Свиднику. Активно включався в організування художніх пленерів, постійними учасниками яких заслугою покійного були також художники з України.

-мі-

Традиція і сучасність

ПИСАНКОВЕ ОРНАМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПРЯШІВЩИНИ

Одним з найкращих і найпоширеніших весняних звичаїв на Східній Словаччині є розписування яєць орнаментом. Писанкарство – одне з найкращих галузей народного декоративного мистецтва українців Пряшівщини і стало найбільш масовим видом народної орнаментальної культури.

Своєрідність писанок можна спостерігати не лише в поодиноких місцевостях, свій місцевий колорит мають Чертіжне, Олька, Меджилабірці, Видрань, Нижня, та Вишня Писана, Бардіїв, Свидник, Ториски, Стащин ...

При всій різноманітності писанкового орнаментального декору їх можна поділити на кілька характерних художньо-стильових груп: **натурально-листкові, декоративні мотиви.** До цієї групи відноситься той спосіб оздоблювання писанок, коли йдеться про негативні відбитки натуральних листків місцевої флори. Ця форма декорування обумовлена застосуванням натуральних листків різних рослин, які накладають на яйце і слиною приліплюють до яйця три-чотири листки різної форми, обмотують яйце бинтом, на кінці зав'язують ниткою, щоб листки не посувалися з яйця, занурюють у саморобну фарбу із лушпиння цибулі. В цій фарбі яйце 5-6 хвилин варять, просушують і нарешті знімають з яйця бинт і на зафарбованому яйці, переважно коричневого кольору, залишається негативний відбиток листка. Декоративна форма оздоблювання яєць базується на вільному розміщенні відбитків різної форми рослинного листка на сферичній поверхні яйця.

Фітоморфний (рослинний) орнамент. Він виник на ґрунті наподібнювання живої природи – місцевої флори. Його мотиви виникли на підставі інспірації рослинами, в орнаментальному рішенні яких іноді стає декор рослинних мотивів, у яких у певній мірі помітна тенденція до відтворення форм, близьких до натури – реального світу. Це різного роду польові квіти (*батужник, бігувник, пацерник*), лісові та польові плоди (*багнітки, жолуді, свербогузки*), які розкладені рівномірно по всій поверхні курячого яйця. Іноді образ реального світу піддається лише декоративному спрощенню – узагальненню.

Дальші типи – це **зооморфні орнаменти,** запозичені зі світу тварин та птахів: заєць, кішка, риба, кінь, ластівка, які є символом весни, щастя, врожаю.

Антропоморфні (людські) мотиви. Слід відмітити, що писанки із зображенням людських постатей зустрічаються дуже рідко. Тому особливу увагу привертає творчість писанкарки із Чертіжного Єви Тяглової (1926-2002) – писанкарки 50-80-их років XX століття, твори якої за високу майстерність та довершеність в орнаментальному розписі писанок було присвоєно звання найвище – МАЙСТЕР НАРОДНИХ ХУДОЖНІХ ВИРОБІВ, інспірацією для зображення в писанковому орнаментальному розпису стилізованих людських постатей були старовинні весняні хороводи. Її зовнішній вигляд дівчат із згадуваного хороводу *Гоя, дюндя, гоя* прославили її ім'я далеко за межами рідного села, краю та нашої батьківщини. В зображенні людини в писанковому мистецтві, в їхньому поєднанні з геометричним та рослинним мотивом відзначаються великодні писанки Любов Балащак з Бардієва.

Космічні мотиви – в писанковому зображенні мотиви запозичені зі світу небесних світил: місяць, зірки, сонце, в яких збереглася старовинна символіка сонячного культу. Як джерело світла, символ життя сонце належить до найдавніших солярних мотивів у писанковій орнаментиці і знайшло своє відображення у вигляді круга, спіралі, квадрата і належить до найархаїчніших і найцікавіших в писанковому декорі.

Геометрично-абстрактний орнамент. Умовна назва групи орнаментів, в якому елементи і мотиви виступають як прямокутники, ромби, хрестики, що створюють враження геометричної абстракції і належать до найбільш архаїчних за своїм походженням.

Побутово-абстрактні мотиви, які сягають своїм корінням до самої праці і ролі в практичному житті того чи іншого сільськогосподарського знаряддя. Писанкові орнаменти, які відображають предмети побуту і праці, крім ольчанських писанок, мало розповсюджені в нашому регіоні.

Писанки із змішаними мотивами, де поєднуються кілька типів орнаментального декору.

Світ невпинно рухається вперед, XXI століття диктує новітні технології. Народні майстри розвивають традиційну орнаментацію, збагачують її з новими мотивами, використовують найновіші варіації по відношенню до традиційного орнаментального розпису, удосконалюють скарбницю народного декоративного мистецтва, яке інколи доведено народними майстрами до найвищого рівня художньої досконалості. В ньому невичерпність мистецького прояву, нескінченність процесу імпровізації, новаторський підхід при оздоблюванні великодніх писанок, який є в постійному еволюційному розвитку і є своєрідним проявом весняного пробудження.

Йосиф ВАРХОЛ

Звичаї нашого села

Колись у наших селах зберігався звичай топлення смертки.

В селі Руська Воля на Попраді сільська молодь – парубки й дівчата – сходились до одної хати й робили смертку. Одну кичку надівали на палицю, одягали її до білої сорочки, а на «голову» смертки надівали чепець. Далі на смертку навішували кольорові стрічки й виходили з нею посеред села. Потім направлялися до річки Попраду. З проводом молоді йшло ціле село. Процесія, супроводжуючи смертку до річки, співала:

Зеленый штварток,
Великий п'яток.
На Марію велький смуток.
Тогды Бога улапили,
На святый хрест го прибили.
А під крестом мати його
Кричить, плаче, ратійте го!
– Ой, сыну мій наймілейший,
На якій єсь найвысосці.
Кебы'сь мі кус ниже быв,
Яку-таку бы'сь поміч мав.
Главку бы'м ті потерава,
Сяты очі бы'м ті стерава.
– Матко моя розтомива,
Главічку мі не потирай,
Сяты очі мі не стирай,
Бо я терп'ю пре крещених,
Пре тых жыдох, пре поганох.
Бо я терп'ю пре терпенє,
Пре крещених викупенє.

Коли процесія з смерткою підходила до річки, смертку роздягали, а кичку запалювали й кидали у воду.

У Чирчі, супроводжуючи смертку до річки, спершу співали народні пісні, а наприкінці пісні релігійного характеру. Коли молодь приходила з смерткою до річки, запитувала смертку:

А дівчина, що несла смертку, за неї відповідала:

– Була я в цисаря по піняжі.
Та ня забавили двомі княжі.

Після цього смертку роздягали й кидали у воду.

В Обручнім кичку, надіту на палиці, одягали до білої сорочки. На голову смертці надівали решето, а в руки давали драпачку (стару мітлу з березового пруття). По дорозі до річки молодь співала релігійні пісні.

Михайло Шмайда
«А іші вам вінчую» (Пряшів, 1992).

NOVE ŽYTŤA KULT MINOR Vydáva Zväz Rusínov-Ukrajincov SR, IČO 00 177 725. Ročník 72. Šéfredaktor Miroslav Iljuk. Adresa redakcie: Janka Borodáča 5, 081 08 Prešov. Tel.051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Náklad: 500 ks. Ročné predplatné 10,40 €. Štvrťročné predplatné 2,60 €. Objednávky na predplatné prijíma každá pošta a doručovateľ Slovenskej pošty, alebo e-mail: predplatne@slposta.sk. Objednávky do zahraničia vybavuje: Slovenská pošta, a.s.. Stredisko predplatného tlače. Uzbecká 4, P. O. Box 164, 820 14 Bratislava 214, e-mail: zahranicna.tlac@slposta.sk. Počítačová sadzba NITECH s.r.o., Prešov, Tlačí Grafotlač, Prešov. Ev. číslo EV 3301/09. Realizované s finančnou podporou Fondu na podporu kultúry národnostných menšín.

НОВЕ ЖИТТЯ Видає Союз русинів-українців СР. Рік видання 72. Головний редактор Мирослав Ілюк. Адреса редакції та адміністрації: 081 08 Пряшів, Янка Бородача, 5. Телефон 051/7733 707, e-mail: novezytta@nextra.sk. Рукописи і фотографії повертаються на просьбу автора. Редакція залишає за собою право скорочувати статті. Статті, підписані авторами, висловлюють їх власні погляди і не обов'язково збігаються з поглядами редакції.